

Másik nyomdászattörténeti adatunk föl nem derített részére szintén a mechithárista atyáktól várható a nem kevésbé fontos felvilágosítás.

Itt is erdélyi könyvnyomtatóról van szó, Kapronczai Ádámról, a ki a mult század végén Marosvásárhelyen meghonosította a könyvnyomtatás nemes művészetét, megelőzőleg azonban szakmájában nem kisebb helyen aratott nagy sikereket, mint a nagy kulturával bíró császárvárosban, Bécsben.

Ezekről a sikerekről már az első magyar hírlapnak, a pozsonyi Magyar Hirmondónak 1780 november 11-iki számában körülményes méltatás olvasható. Azzal kezdődik, hogy Tótfalusi Kis Miklós halála óta (1702) senki sem találkozott „a ki annak nyomdokaiba lépett volna” egész Kapronczaiig. Főlemlíti, hogy Mária Terézia „király aszszonyunknak köszönhetjük” Kapronczait, „mert ő Felségének adakozó kegyelmes jóvoltából taníttatott és tanult Bécsben.” Aztán így folytatja: „Az alatt az idő alatt (t. i. 1772 -1774-ig) a Deák betű metszésben magát jobban gyakorlotta, nemcsak, hanem a Német, Arab, Zsidó, Görög, Orosz és Örmény s ahoz képest egyéb betűknek metszését is megtanulta. A szemem előtt lévő remek munkája, melyet 1774-ben közrebocsátott, eléggé mutatja, mit lehessen a két hazának utóbb tőle remélnie. Az Arab és Örmény betűi mások felett igen gyönyörűek; az Anglusoktól és Hollandusoktól metszettel ugyan nem különbek azoknál, sőt annyiban alábbvalók is, hogy nem szerkesztethetnek úgy egymás mellé, mint Kapronczai Uramnak Arab betűi, melyek is mint egy folyvást és egyhuzomban irottaknak láttatnak. Már pedig ez különös szépségnek tartatik az Arab, Török és Perzsa nyomtatásban. Az ólta hihető, hogy sokkal többre vitte ebbéli mesterségét. Ugy hallani, hogy vissza fog rövid

nap Erdélybe, hazájába menni. Melynek nemcsak becsületére, hanem nagy nyereségére is lehet; kívált ha neki is, mint hajdan Tótfalusinak a szerencse s alkalmazhatóság úgy talál szolgálni, hogy más nemzeteknek számokra betűket készíthet. S arra nézve nagyon Erdélynek minek örvendenie.”

Az említett „remek minta” Firtinger Károly szerint³) nem más, mint Kapronczainak u. n. próbakönyve, a mely Bécsben 1774-ben jelent meg.

Ime a második magyar könyvnyomtató, a ki örmény betűk metszésével foglalkozik s ez által sikereket ér el. Azonban fenmaradt egy más adat is Kapronczairól, a mely épen megoldatlan része miatt igen érdekes.

Ferenczi Zoltán ugyanis nemrég közzétette Kapronczai Ádámnak Benkő Józsefhez, Erdély nevezetes monografusához intézett két levelét. Az egyik levélhez, mely 1780. jan. 1-én kelt, Benkő a következő sorokat jegyezte: „Ettől a jó barátomtól (t. i. Kapronczaitól) tanultam meg a spanyolviasznak készítését, melyhez ő igen jól értett, és midőn Bécsben a Kürtzbeck typographiáján lakott, spanyolviaszszal tartotta az erdélyi kancelláriát. Ez által feleséges Mária Terézia rendbeszedette az örmény typographiát Triesztben, az honnan nékem sokféle csigákat hozott, a tengerből szedvén; hozott, a mit tengeri lónak is neveznek.”

Firtinger szintén főlemlíti, bizonyára az előbbi adat alapján, hogy „Kapronczait Mária Terézia királynő azon ritka kitüntetésben részesítette, hogy vele rendbeszedette Triesztben az örmények nyomdáját, midőn az Velenczéből oda áttéttetett”⁴).

³ Firtinger Károly, Ötven év a magyarországi könyvnyomtatás közelmúltjából. (Budapest, 1900) 90.91.1

⁴ Magyar Könyvszemle, 1899. évf. 278.

Most már azt volna jó tudni, hogy ez a rendbeszedés miből állott, és milyen körülmények között ment végbe. Lehetetlen, hogy a mechitháristák levéltáraiból gondos kutatás mellett erre vonatkozó részletesebb adatok elő ne kerüljenek. A magyar művelődéstörténetnek komoly érdeke, hogy a nemzet fiainak idegenben végzett jóra való munkássága érdeméhez méltó világításba helyeztessék. S aztán miért ne jegyezzük fel szorgalmasan mindazokat az eseteket,

a melyekben magyarok és örmények egymásnak javára működttek?

Teljes bizalommal reméljük, hogy a tudományos kérdések iránt annyira fogékony tudós mechithárista atyák nem fogják megtagadni közreműködésüket a felvetett kérdések mentül alaposabb tisztázásában.

Budapest, 1900. decz. 7.

(Megjelent: ARARÁT 1901. évi I. szám 8-10. old. – Eredeti írásmóddal)

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (39. rész)

Ennek a résznek a megírását B. Garda Dezső történésznek köszönhetjük, aki többéves szorgos munkával összegyűjtötte az erre a régióra vonatkozó dokumentumokat, és könyveiben közkincsé tette azokat. Ezúttal Gyergyói örmények könyve című munkájából bőségesen idézek, mert 1., nincsen mindenkinek meg B. Garda Dezsőnek ez a műve, 2., mert szép a történet maga, és 3., mert úgy érzem, mának szóló üzenete is van.

Az előző részben Vákár Józsefet a Csíkszépvízen munkálkodó plébánost ismerhettük meg, ezúttal azt fogjuk megtudni, hogyan került Gyergyószentmiklósról, és hogyan „pásztorolta” az ottani örménykatolikus közösséget.

„1928. február 10.–szeptember 12. között Kassai Lajos kanonokot, nyugalmazott csíkszeredai főgimnáziumi igazgatót kérték fel az örmény katolikus egyház ideiglenes vezetésére. Ő irányította május hónapban a plébános választást, melynek során a gyergyószentmiklósi örmény közösség Vákár József örmény plébánost kérte fel és hívta meg plébánosnak Gyergyószentmiklósról. A hitközösség ekkor püspöki engedéllyel a hármast jelölés mel-

lőzésével választotta meg lelkipásztornak a szépvízi plébánost.

A Csíkszépvízről Gyergyószentmiklósról jött plébános beiktatása, valóságos ünnepet jelentett a város lakói számára, melyről a helyi lapban Csibi Andor a következőképpen emlékezett meg: „F. hó 23-án elhangzottak Vákár József örm. szert. Plébános ajkairól paptársai és hívő sokasága előtt az egyedüli hatalmasságnak tett esküvő szavai, s mi mindannyian könnyektől ragyogó szemekkel mondtuk rá az Ament.

A fájdalom könnye, mely az emlékezetnek szólt, összevegyült örömkönnyeinkkel, a – bizalom és reménykedés könnyeivel.

„Fogadom, hogy hú papja leszek Istennek, fogadom, hogy hú papja leszek egyházam-

nak, fogadom, hogy hű lelki atyja leszek híveimnek, kiknek lelki élete gondozására ide rendelt a sors”, s hívei sokasága lelkében utána mondotta a saját fogadalmát.

Mise után az örmény plébánia helyiségében az egyháztanács és hívek, a város és hívek, a város és különféle egyesületek tisztelegését fogadta az új plébános, mely tisztelegések előtt dr. Fejér Gerő gyulafehérvári székesegyházi kanonok üdvözölte őt meleg szavakkal. Az új plébános meghatva mondott köszönetet az őszinte, meleg szívekből jövő szeretetért és bizalomért.

Beiktatása utáni esztendőben Vákár Józsefnek is köszönhetően új harangokkal gazdagodott a gyergyószentmiklósi örmény templom. Az 1929. május 20-i harangszentelési ünnepségről a következőket olvashatjuk a Gyergyói Újságban: „...Már a kora délelőtti órákban nagy csoportok siettek az ünnepség színhelyére, az örm. templom (udvarára B.K.J.) kerítésébe, hol díszes szőnyeggel leterített tágas emelvényen elhelyezve találtak a virág – girlandokkal övezett új harangokat, melyeket a gyergyószentmiklósi Közbirtokosság és özv. Mélik Istvánné úrasznonyának 50-50 ezer lejt kitevő nemes áldozatkészségéből, valamint egyesek szíves adakozásából a jó nevű Kauntz Frigyes szebeni harangöntő cégtől szerzett be a hitközség.

Az ünnepi szertartás megkezdése előtt már fejlődtek a különböző kulturális és hitbuzgalmi egyesületek, a Zárda, Árvaház és katolikus nevelő intézetek képviselője, a Tűzoltó Testület fegyvelmezett dísz szakasza, élén E. Deér Kálmán főparancsnokkal, az Iparos Dalkör lelkes csoportja Novák Béla elnökkel. Ott láttuk városunk agilis polgármesterét, dr. Benke Antalt, az intelligencia tekintélyes szép számát, az érdekelt buzgó hívek seregét és a szíves érdeklődők szín-pompás festői tömegét.

Pontban fél 11 órakor, midőn a papság megjelent az emelvényen a közszeretben álló infulás főpap, Szabó György apát-főesperessel, Sipos Sándor szárhegyi plébános, P. Kristó Modeszt házfőnök, Petres Kálmán zárda-igazgató és Vákár József örmény plébános kíséretével, fölhangzott az Iparos Dalkör hatásos éneke, mely Bálint Ákos kiváló karnagy dirigálása mellett méltó keretet adott a szentelési szertartásnak.

A további szerepet a papság vette át a messzi csengő hangon végezte az előírt zsolnákat, melyeknek befejeztével a fungens főpap körülszentelve a harangokat, a legnagyobb hitközség áldott emlékü lelkipásztora nevével: Szent Joachim, a közepsőt Szent Matild, a kisebbet: Világosító Szent Gergely tiszteletére avatta fel.

A magasztos szentelési szertartás jelentőségét és a hívek örömét Vákár József helyi plébános apostrofálta történelmi reflexiókkal átszőtt beszédében. A hitközség hátláját tolmácsolta a kegyes adakozóknak, rámutatva a harangok rendeltetésére, melyek a magasból közvetítik az Úr üzeneteit a lelkek mélységeihez, hogy éber lelkiismeretben, öntudatos hitéletben és megértő békét szolgáló összetörékvésben egyesítsék, s emeljék az emberek szívét.

Az érdeklődéssel fogadott alkalmi beszédet az Iparos Dalkör lendületes éneke követte. Majd a szépen díszített templomba vonult a közönség, hol kezdetét vette a hálaadó istentisztelet, mely alatt az Egyházi Dalkör gyönyörű közreműködéssel szerzett kimagasló élvezetet a zsúfolásig szorongó sokaságnak.

Evangélium után Sipos Sándor szárhegyi plébános lépett a szószékre és a radikális katholicizmusról tartott remek szentbeszédével ragadta magával a hallgatóságot. Szavainak nyomán mintha a pünkösdi Lélek áradt volna ki. Könny csillogott a szemekben, s minden jelenvolt mélyen átérezte, hogy a

szabados korszellem független moráljával szemben a gyökeres hithűség fallanszába kell tömörülni.

A meghatottság halk moraja hullámozott végig a templomon, midőn a szent mise Úrfelmutatásakor megszólalt a Joachim harang! Érzelmesen meleg, méla kongásával mintha csak beröppentette volna az áhítatos lelkekbe a korán elköltözöttnek esdő kérését: „Emberek, imádjátok, emberek, szeressétek, emberek, kövessétek a Szeretet Istenét!”

Fenséges volt a harangszentelési ünnep minden mozzanata.

Felejthetetlenül lélekemelő az Énekkarok művészi közreműködése, a kiváló ízléssel díszített oltárok, drága perzsákkal ékesített templomfalak, a meggyipiros színű köpenyben gyertyát fogó örmény ifjúságnak díszőrsége, az ünnepi orgonaszó, a hívek hálaadó Te Deuma és közlekesült Pápai himnusza.

S midőn mindezekről teljes elismeréssel megemlékezve, legszebb emlékeink közé soroljuk e szentelési ünnepségen szerzett impresszióinkat, óhajunk csak az lehet, hogy az Úrnak ez újabb hírnökei a „G” moll-ban kellemsen összecsengő harangok, borult és derült időben egyaránt érzékeny lelkekhez szóljanak!”¹

Vákár József részt vállalt a gyergyószentmiklósi közművelődés alakításában, a dalárda szervezésében, főleg pedig az ifjúság nevelésében. A művelődési élethez való kötődése, az ifjúság erkölcsi életének az alakítását felvállaló elhivatottsága mindennapi tevékenységének és vasárnapi prédikációinak a részei voltak. Ez az elhivatottság tükröződik a Gyergyói Lapokban megjelent írásában is, melynek tartalma a következő: „Zsendülő természet, ébredő rygyek, melegebb légáram jelzik a bontakozó új élet fakadását.

Tavaszi és élet közel eső valóságok, mert a tavaszban kifejlő élet, az életben duzzadó erők működnek.

¹ Gyergyói Újság 1929.május 26.

Az emberi élet tavaszát a fiatalság reprezentálja. Szépséget, erőt örömet és reményt hordoz az ifjúság! Ó a szülők gyönyörűsége, a társadalom reménye, a közeljövő serkenő vetése.

Nem lehet közönyös senki aziránt, hogy mit lát, mit hall, milyen benyomásokat és tapasztalatokat szerez az életről, milyen szellemenben, érületben, világnézetben fejlődik és izmosodik a fiatalság!

Már a klasszikus ókor hirdette az elvet: nagy tisztelet övezze a gyermeket, ifjút, kiből a nép és társadalom fenntartó gerince és oszlopa lesz.

Mennyivel inkább kell értékelnünk, s magunkévá tennünk ezen elvet ma, midőn a modern idők sodró árja tömegeket mozgósít romboló eszmék szolgálatára. (Kiemelések tőlem B.K.J.)

Résen kell állanunk, nehogy megközelítse ifjúságunk lelkét az az irány, mely nem érez felelősséget és vak dölyfösséggel támad a tekintély ellen, mely nem ismer tiszteletet és kegyetlen szítkokkal húzza le az eget, mely nem tűri a fegyelmet és fékezetlen indulattal emel kezét jóakarójára, sőt életadójára, mely nem törődik lelkiismerettel és kártokozó szándékkal gázol bele a más vagyonába, mely előtt semmi sem szent, erkölcsös, kegyeletre kötelező és becsülésre méltó. s meggyalázza emberi méltóságát, hitét, vallását, Istenét, árnyat borít saját népe dicső múltjára. megkeseríti amúgy is nehéz, gondterhes jelenét és sivárrá teszi a jobb jövőbe vetett bizodalmt s reményét.

Ismeretes ez az irány, mely telítve van rombolással, békebontással, ízig-vérig telve a lelket, testet, jólétet, egészséges fejlődést és haladást felforgató pusztítás garázdálkodásával!

Ez nem volt és soha nem lehet a mi irányunk.

A mi világunk a kereszténységnek megdönthetetlenül szilárd alapján épült, s azon

isteni erőben gyökerezik, mely a népeknek igazi civilizációt, a kultúrának világszerte lendületet, a művészetnek ihletet, a költészetnek szárnyalást, a tudománynak fejlődést, az emberiségnek éltető igazságokat, megvesztegethetetlen lelkiismeretet, felemelő erkölcsöt, áldozatos szeretetet, lelki nemességet, boldogító családi otthont, eszmények után igazodó, törvénytisztelő, munkaszerető, öntudatos, bátor, hiű, tiszta lelkű, jellemes ifjú nemzedékeket adott.

A kereszténység valláserkölcsei forrásaiból kell erősíteni, táplálni az ifjúságot, az élőszo és nyomtatott betű hatalmával, a jó példa vonzó és megnyerő erejével, az iránta kötelező tisztelet és tettekben igazolt szeretet minden segítő és nevelő eszközével.

Ez úton szolgáljuk érdekeiket s mozdítjuk elő boldogulásukat. Vele együtt a magunkét is! A boldogulás, jólét kérdése nem csupán szociális, gazdasági, pénzügyi, kulturális és politikai ügy, hanem az egésznek együttese, melyben elsőrendű helyet követel az etika, a legnemesebb értelemben vett erkölcs, mely valamennyinek mozgatója, irányítója, lelke és célravezetője.

Erkölc nélkül nincs jogtisztélet és osztóigazság, nincs megbízhatóság és méltányosság, nincs rend és törvényesség, nincs belátás és önzetlenség, nincs becsület és karakter, nincs sem kielégítő közjólét, sem megnyugtató egyéni boldogulás.

Az erkölcs pedig a vallás szülötte, a válásé, mely az ember életében a legáldottabb tényező. Övé az igazi boldogság első szava, s övé a megnyugvó szív utolsó dobbanása!

A valláserkölc tiszta levegőjében, tavaszi verőfényben, egészséges szellemében, készséges gyakorlatában és erőteljes világnézetében kell élnie az ifjúságnak, így tényleg lesz jó gyümölcs a virágos magyar Fán, lesz áldás a székely jövő reménydús vetésén.”²

² Gyergyói Lapok. 1934. április 14.

Vákár József több mint harminc éven keresztül vezette a gyergyószentmiklósi plébániát, az örmény közösséget sikerült összetartania. Nevéhez kötődik a Domus Historia megírása, vagy végleges formába öntése. Pontos feljegyzései, részrehabilitálás nélküli megállapításai az örmény Domus Historiát a gyergyói örmény közösség múltjának egyik leghitelesebb forrásává tették.

1960. október 4-én, 71. életében hunyt el, szülei sírjában nyugszik Gyergyószentmiklóson, az örmény temetőben.

Főbb munkái: *A gyergyószentmiklósi latin és örmény szertartású római katolikus templomok története*. Kolozsvár, 1940. – *A csíkszépvízi örmény plébánia története*. Gyergyószentmiklós, 1941. K. D.

Folytatjuk

Genocídiumi koszorúzás

2013. április 24-én a pesti Duna-parti örmény genocídiumi kőkeresztnél koszorúzott többek között a Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület nevében dr. Issekutz Sarolta, Zakariás Antal Dirán és Heim Pál (Fotó: Kabdebó János)

Sokat vártuk, de megérte

Május 26-án került sor – halasztások után – *Benkő Dóra Rózsa* első éves népi énekes felléptére az Örmény Katolikus Templomban, a Zeneagapén. Egy törekeny fiatalasszony lépett az oltár elé, majd Szongoth Gáborné fel-leghitelesebb forrásává tették.

1960. október 4-én, 71. életében hunyt el, szülei sírjában nyugszik Gyergyószentmiklóson, az örmény temetőben.

Szépén csengő, erőteljes, tiszta szoprán hangja betöltötte az örmény katolikus templomot és könnyeket csalt mindenki szemébe. Istenáldotta tehetség, még sokat fogunk hallani Róla.

Köszönjük, hogy egy újabb fiatal, erdélyi örmény gyökerű (Zakariás család) művészpálcát ismerhettünk meg. Kár, hogy nem voltunk többen, sajnálhatják az otthon maradottak.

Reméljük, még sokszor fogjuk hallani. Mi szeretettel várjuk.

Elhangzott dalok:

Tavaszköszöntő (moldvai népdalok)

Mondd meg nekem cserebogár...

Tavaszi szél utat szárazított...

Pünkösdi ünnepe (soproni pünkösdi és csíksomlyói búcsús ének):

A pünkösdeknek jeles napja...

Itt van Anyánk, Mária...

Szentiváni énekek (Felvidékről):

Jelenti magát Jézus...

Szent Iván napjának előestéjén, június 23-án a lányok tüzet gyújtottak szalmából a falu szélén. A tűzhöz kimentek a legények, asszonyok és a gyerekek is. Amikor a tűz lángra lobbant, a lányok ezt a dalt kezdték énekelni. Szövege az esztendő három nagy keresztény ünnepét sorolja fel a hozzájuk kapcsolódó természeti jelenségekkel. Dallamának eredete középkori.

Vetekedik velem háromféle virág...

Az előző dalt követte a virágok vetéledéséről szóló ének. Éneklés közben a lányok és asszonyok a szövegben említett virágokat – mikor a nevüket kimondták – a tűzbe dobták (búzavirág, szőlővirág, róza).

Mária mennybemenetelének ünnepe

(moldvai népdalok)

Ó, áldott Szűzanya...

Szentséges Szűz Mária...

Szent István király ünnepe (moldvai népdalok)

Hol vagytok magyarok...

Ó, Szent István dicsértessél...

Adventet, karácsonyt jelképesen megjelentető ének (Csík megye)

Szép violácska...

I. S.